

Projekt: Digitální učební materiály ve škole, registrační číslo projektu CZ.1.07/1.5.00/34.0527
Příjemce: Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotnická, Husova 3, 371 60 České Budějovice

Název materiálu: Charakteristika osobnosti

Autor materiálu: PhDr. Jitka Ivanková

Zařazení materiálu:

Šablona: Inovace a zkvalitnění výuky prostřednictvím ICT (III/2)

Sada: PS1

Tematická oblast: Úvod do obecné psychologie

Datum (období) vytvoření: 20. 9. 2013

Předmět: Psychologie, 2. ročník

Číslo DUM: 10

Ověření materiálu ve výuce:

Datum ověření: 7. 10. 2013

Ověřující učitel: Mgr. Veronika Plecerová

Třída: ZLY 2

Popis způsobu použití materiálu ve výuce:

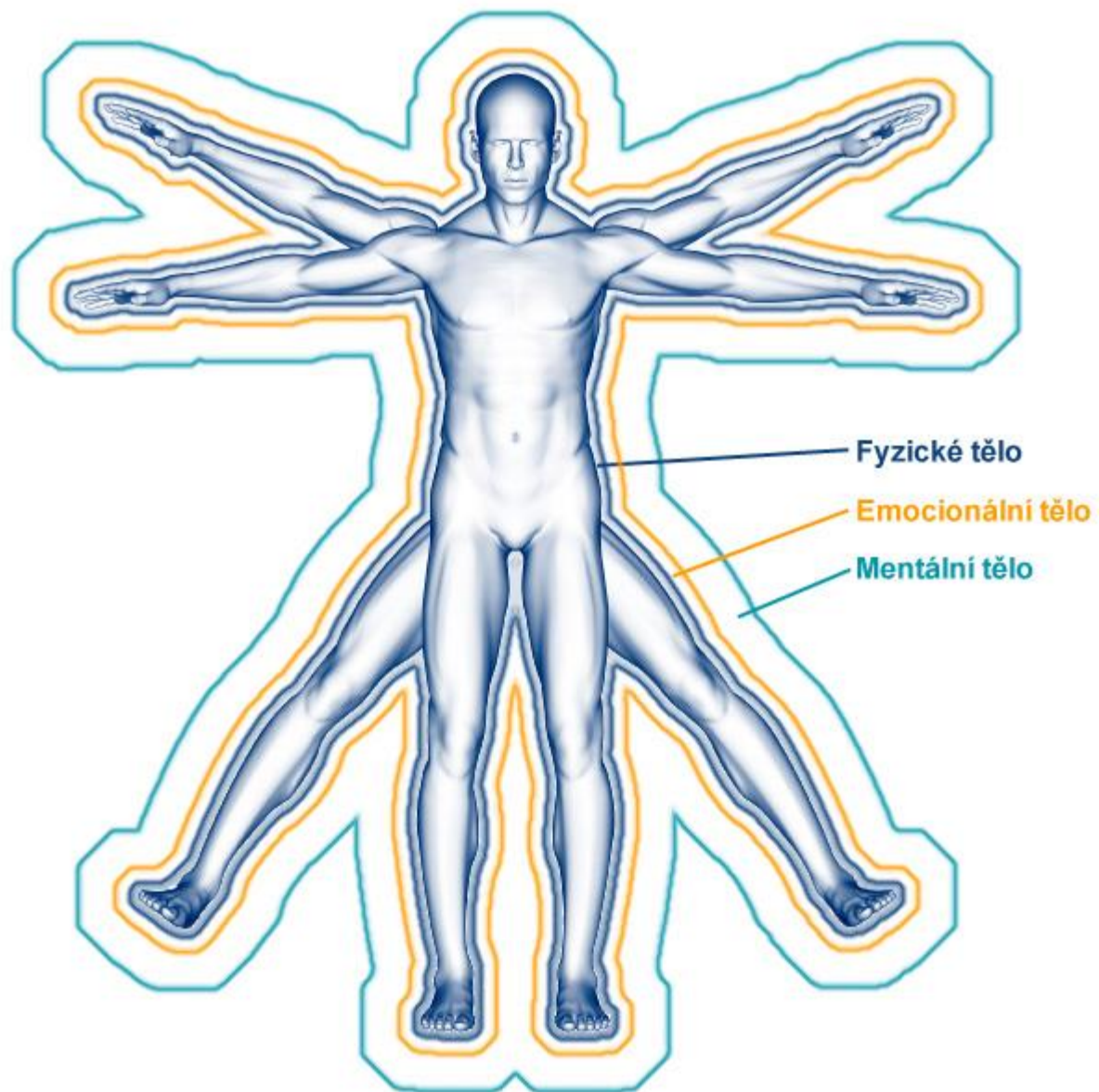
Výuková elektronická prezentace slouží jako podpůrná a názorná pomůcka k výkladu učitele. Prezentace výstižně a názorně zachycuje v předmětu Psychologie základní vědomosti o charakteristice osobnosti, které si mohou žáci zaznamenat a využít při domácí přípravě. Materiál obsahuje zpětnou vazbu ověřující pochopení nové látky v podobě závěrečného snímku s otázkami k opakování tématu.

Tento výukový materiál je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

CHARAKTERISTIKA OSOBNOSTI

Obr. 1

Co je to osobnost (I)

Osobnost
chápeme jako
individualitu
s důrazem na
vlastnosti,
které ji
charakterizují.

Osobnost je
člověk se
všemi svými
psychickými,
biologickými
a sociálními
znaky.

Pojem osobnost
vyjadřuje **odlišnost**
jedince od ostatních
lidí, která je tvořena
individuálními a
typologickými
rozdíly.

Slovo „**osobnost**“
je odvozen od
termínu „**osoba**“
(*persona*).

Persona vyjadřuje
masku, kterou si
nasazovali herci
antického
dramatu po dobu
představení.

Osobnost

Pojem osobnost znamená

souhrn
vybraných
vlastností
určitého
jedince: kouzlo
jeho osobnosti

výrazný
jedinec jako
jejich nositel,
individua

osoba s
významnou
společenskou
funkcí,
vedoucí
politické,
vědecké
osobnosti: kult
osobnosti

Na osobnosti můžeme rozlišovat

Látka – je nositelem temperamentu a vloh. Je ovlivněna dědičností a přírodními vlivy.

Forma – umožňuje rozvíjení dílčích systémů a jednotek osobnosti.

Obsah – je určován působením prostředí, socializací, výchovou a individuací (sebeutváření).

Shrnutí pojmu osobnost

Osobnost je **člověk** se všemi svými biologickým, psychickými a sociálními znaky..

Jednotlivé vlastnosti osobnosti jsou **spojeny** a uspořádány určitým způsobem a navzájem se ovlivňují (osobnost je celek).

Pojem osobnost vyjadřuje zároveň i **odlišnost jedince od ostatních lidí** (individuální a typologické rozdíly).

Psychické vlastnosti osobnosti jsou **úzce spjaty** s jejími biologickým i a společenskými vlastnostmi.

Všechny vlastnosti osobnosti se **projevují v činnostech, v chování, jednání.**

Utváření osobnosti (I)

V průběhu **sociálního života** (socializace) se utváří člověk jako osobnost.

Díky styku s lidmi, společností a kulturou:

- na základě posuzování sebe sama si utvoří

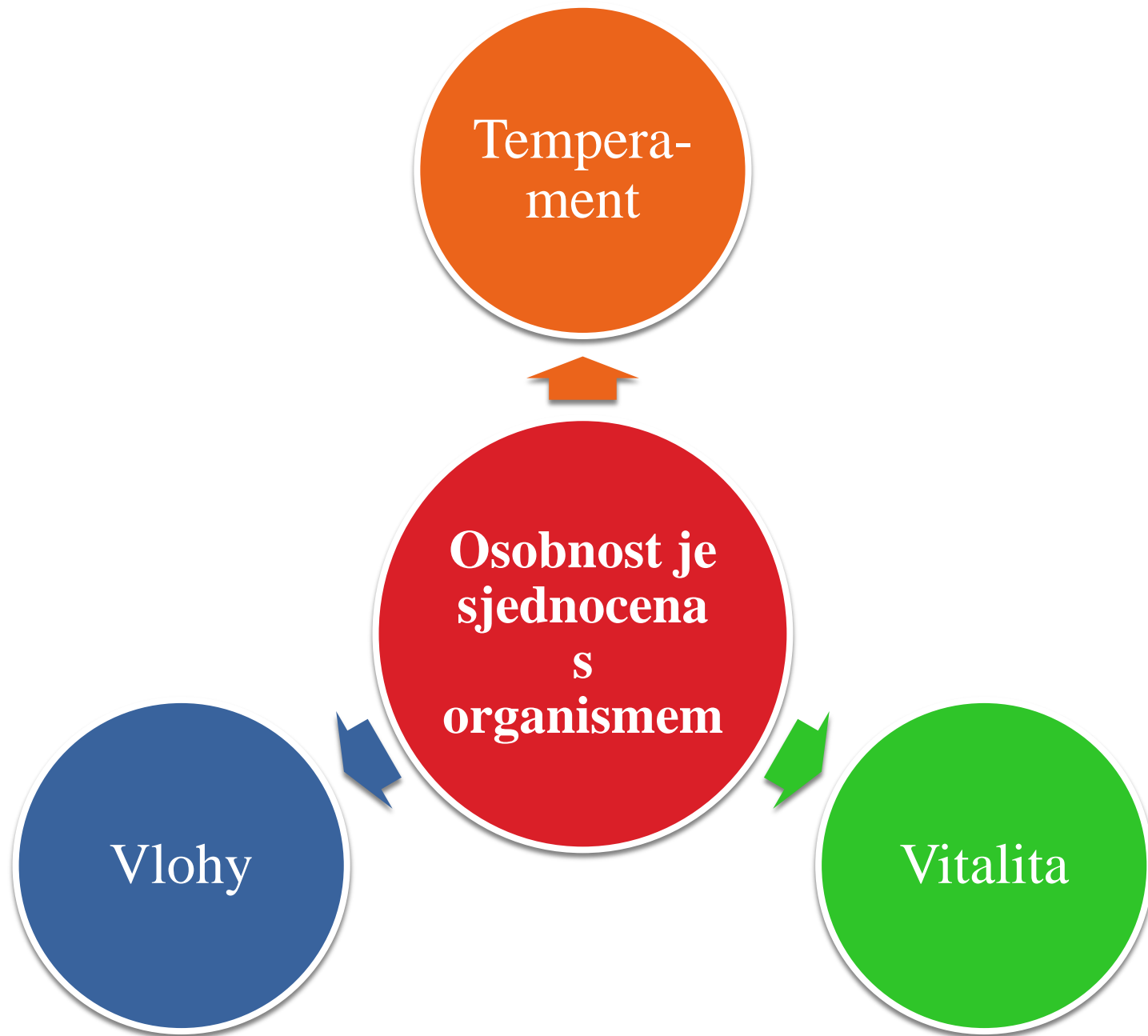
sebehodnocení **sebevědomí**

- Vytvoří si představu o sobě, obraz sebe

sebeobraz **sebepojetí**

Utváření osobnosti (II)

- Příkladá sám sobě na základě prožívání sebe sama, sebehodnocení a hodnocení jinými lidmi určitou hodnotu **sebeocení, sebeúctu**
- Buduje si představu o svých záměrech, tendencích, životních cílech a plánech **sebekoncepci, seberealizaci**
- Utváří si představu o svých možnostech **aspirace**
- Vytvoří si též kritéria posuzování sebe, objektů okolního světa a také vztahů, do kterých vstupuje nebo které zaujímají jiní lidé **normativy, hodnoty, svědomí**

Charakter

Schopnost

Osobnost je
spojena se
světem
druhých lidí,
společností a
kulturou

Ideální já

Duchovní
vrstva
osobnosti

**Osobnost
je spojena
s**

```
graph TD; A[Ideální já] --> B((Osobnost je spojena s)); C[Duchovní vrstva osobnosti] --> B;
```

Osobností se zabývá řada vědních disciplín

Filosofie

- chápe osobnost člověka jako složitou jednotu organismu a vlivů prostředí

Biologie

- zkoumá vliv dědičnosti a životních podmínek na stálost a proměnlivost osobnosti.

Sociologie

- považuje člověka jako člena určité společnosti, vrstvy a sociální skupiny.

Pedagogika

- chápe osobnost jako východisko, podmínku a cíl výchovy. Osobností v pravém slova smyslu je vzdělaný a vychovaný člověk.

Medicína

- přihlíží k úloze osobnosti v rozvoji nemoci i v procesu uzdravování.

Etika

- zkoumá jednání osobnosti z hlediska mravní hodnoty. Hledá kritérium mravního vědomí a jednání, pomocí něhož je možno člověka eticky hodnotit.

Politologie

- soustředí se především na osobnost politických vůdců. Studuje prototypové charakteristiky a kritéria rozhodování voličů.

Metody psychologického výzkumu

- **Psychologie je empirická věda, která disponuje souborem metod, které slouží ke sběru dat a k jejich vyhodnocení.**
- **Výzkumná práce se má vždy opírat o využití několika metod.**
- **Hlavní metody psychologie:**
 - **metody psychologického výzkumu**
 - **psychologické diagnostické (vyšetřovací) metody**

1. Pozorování

Sebepozorování

- Deník

Pozorování další osobou

- přímé – kdy sledovaný jedinec nebo skupina o sledování ví
- nepřímé – pokud sledovaný o pozorování neví (magnetofonový záznam, film, fotografie, skryté kamery)

1. Pozorování

- Pozorovatel zásadně **nezasahuje** do činnosti pozorovaných. Nesmí do pozorování promítat vlastní přání nebo osobní zvláštnosti.
- Pozorování musí být **soustavné, plánovité, cílevědomé** vedou se přesné záznamy.

2. Rozhovor (interview)

- Velmi cenná metoda, přímý kontakt s klientem, můžeme pozorovat i neverbální projevy, reakci klienta na dotazy.

standardi- zovaný dotazník

- přesně stanovené formulace otázek v určeném pořadí

nestandardi- zovaný dotazník

- otázky promyšlené, určen cíl rozhovoru, ale pořadí necháno na tazateli

3. Experiment

- Zkoumá psychické jevy v uměle vytvořených podmínkách (vyloučíme tím náhodné vlivy).

experiment přirozený

- přechod mezi pozorováním a experimentem, aplikuje se v přirozených životních situacích (například ve třídě)

experiment laboratorní

- probíhá v uměle vytvořeném prostředí, zaměřuje se například na vnímání, paměť nebo pozornost.

4. Dotazník

- Soustava standardizovaných otázek ve formě tištěných dotazníků. Určen k hromadnému zkoumání.

otevřené otázky

- volně odpovídáme

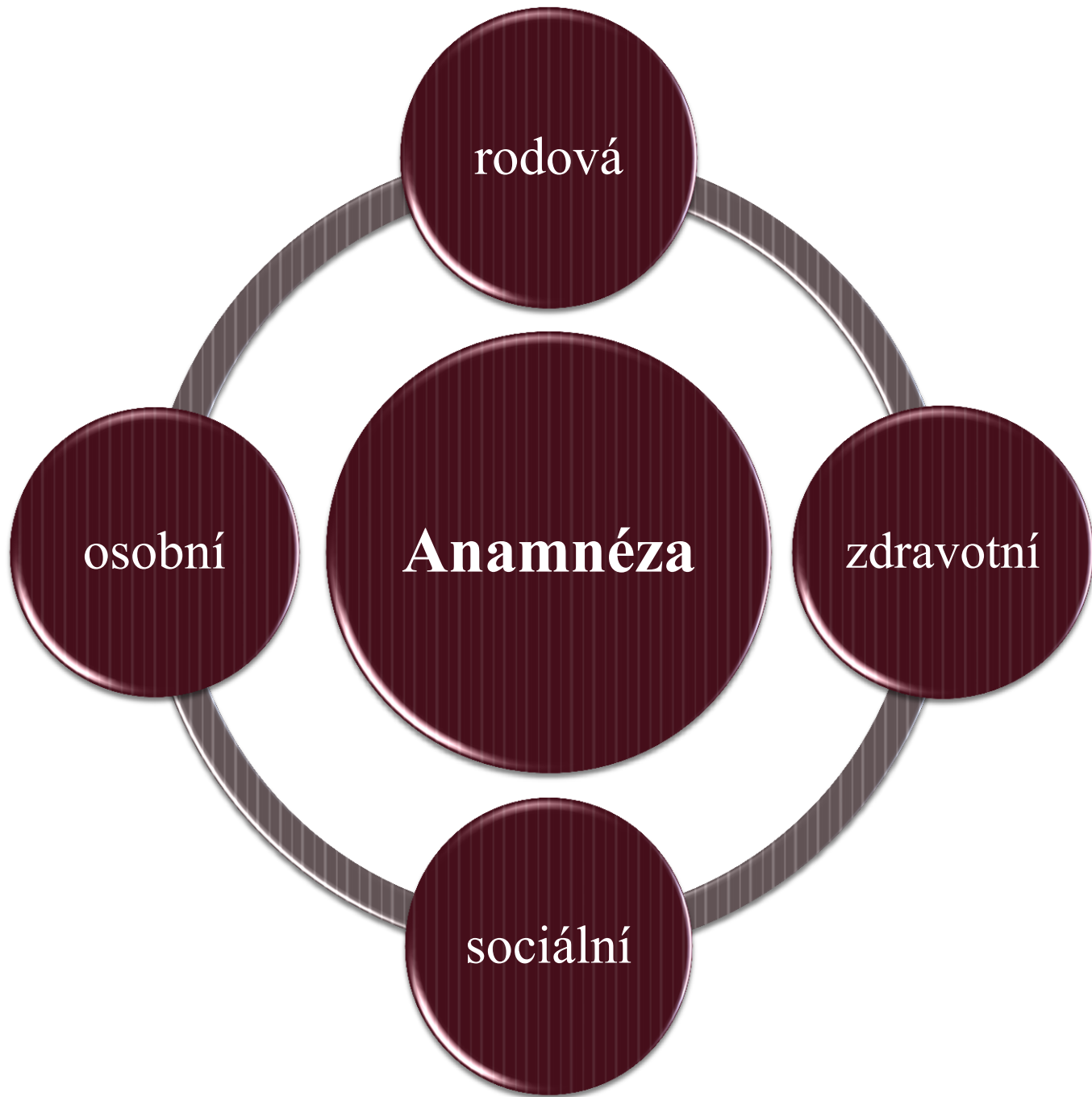
uzavřené otázky

- volí se z několika odpovědí, například odpovědi: ANO – NE – NEVÍM. Nevýhodou je snaha dotazovaného jevit se v lepším světle, proto obsahují některé osobnostní dotazníky tzv. „lži skóre“.

5. Anamnéza

- Na základě rekonstrukce životopisu pomocí otázek se zjišťují:

Psychologické diagnostické metody

Psychologické diagnostické metody jsou určeny pro poznávání osobnosti, především pro praktické účely (personalistika, poradenství)

Jejich použití je určeno výhradně pro psychology.

Testy určené k hodnocení osobnosti musí prokázat opakovatelné a konzistentní výsledky (**reliabilita**) a že měří to, co měřit mají (**validita**).

1. Výkonové testy

- Speciální případ psychologických experimentů. Výsledky jednotlivých osob jsou srovnávány. **Různé typy testů:**

testy
inteligence

testy
speciálních
schopností

- paměti, kreativity, zkoušky matematických schopností apod.

2. Testy osobnosti

- Např. **Raymond Cattell** popisuje osobnost pomocí 16 faktorů.

Dotazníky

**Testy
temperamentu**

- Např. **Rorschachův test inkoustových skvrn**, **Baumtest** (kresba stromu), **Hand – test** (interpretace obrazů ruky), **Figur – test** (zobrazení postav), **Lüsherův test barev**

**Projektivní
testy**

Faktory zkreslující posuzování osobnosti -

1. Haló efekt

angličtiny *hallo*; z latiny *effectus* = způsobený, výsledný; v latině *effectum* = účinek, dosah) je termín, který označuje **druh sociální percepce**, globální chybu v posuzování lidí, když jsou posuzováni podle celkového dojmu, kterým na nás určitý jedinec zapůsobil – ať už kladným nebo záporným.

2. Atribuční chyba

Je tendence **zanedbávat situační informace na úkor přecení faktorů dispozičních** (vlastností, chování a povahy jedince).

Projevuje se při **vyjadřování názorů** na jednotlivé události. Ze shromážděných informací formulujeme subjektivní teorie o dění světa, kterým přisuzujeme určité příčiny, což nám pomáhá pochopit, předpovědět a očekávat dění kolem nás.

3. Projekce

**Psychologická
technika
promítání,**
kdy člověk jiným
lidem připisuje
různé vlastnosti a
schopnosti podle
sebe sama.

Je to redukující
pocity viny,
úzkosti, tenze atd.
mechanismem "*po
dle sebe soudím
tebe*". Souvisí také
s podezíravostí,
s paranoidními
tendencemi.

Projekce může
být **asimilační**
nebo
negativistická.

4. Kategorizace (stereotypy)

sdílené
představy =
kategorie
nebo
stereotypy

určité
uspořádání
mysli je
nutné, aby se
člověk
nezbláznil

„dobré“
stereotypy
nazývá
Pickering
kategoriemi

člověk v
hlavě třídí a
vyhodnocuje
získané
informace a
zasouvá je do
kategorií

5. Pygmalión efekt (I)

Jinými slovy **sebenaplnující se proroctví**. V sociologii existuje podobný jev – **Thomasův teorém**.

Pygmalion efekt označuje stav, kdy mají lidé sklon **chovat se tak, jak od nich ostatní očekávají**.

Objeven byl v 60. letech 20. století americkým vědcem **Robertem Rosenthalem** a učitelem **Lenore F. Jacobsonem**.

5. Pygmalión efekt (II)

- Pojem se postupně dostal i do **psychologie práce a managementu**, kde tento efekt funguje stejně jako ve školní třídě.
- Pokud manažer očekává od svých podřízených dobré výsledky a věří tomu, že jich skutečně dosáhnou, pak jsou jeho podřízení skutečně efektivnější.

Činitelé působící na formování osobnosti

- Člověk, který se dobře naučil porozumět sám sobě, lidem kolem sebe, dosahuje lepších pracovních výsledků, snáze získává **autoritu** u svých spolupracovníků, u své rodiny a příbuzných.

Vnitřní biologické podmínky	Vlivy prostředí	Učení a činnosti
Vrozené předpoklady organismu	Přírodní klimatické podmínky	Učení ve škole
Vlivy působící na plod v průběhu těhotenství	Kvalita životního prostředí	Učení v širším slova smyslu
Vlivy působící v průběhu porodu	Změny životního prostředí	Hra
	Sociální prostředí, rodina, škola, vrstevníci, spolupracovníci	Běžné činnosti denního života
	Společnost	Zaměstnání
	Kulturní a informační instituce	Zájmová činnost

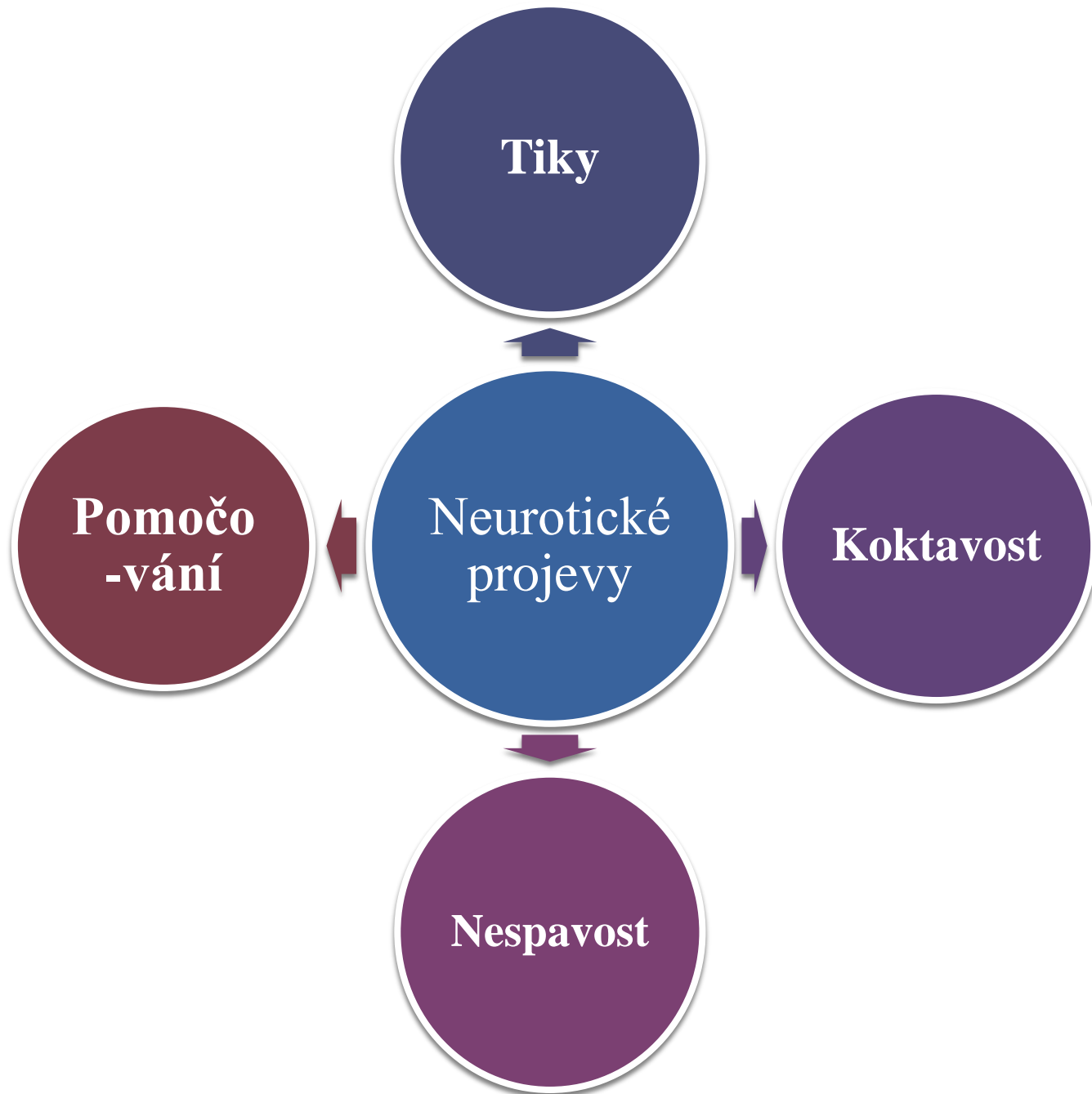
Období psychosociálního vývoje podle Eriksona

Stadium	Psychosociální krize	Příznivé vyřešení
1. První rok života	Důvěru versus nedůvěra	Důvěra a optimismus
2. Druhý rok života	Autonomie versus pochybnost	Pocit sebekontroly a dostatečnosti
3. Třetí až pátý rok	Iniciativa versus pocit viny	Účelnost a zaměření, schopnost iniciovat vlastní aktivity
4. Šestý rok až puberta	Píle versus pocity méněcennosti	Zdatnost v intelektuálních, společenských a tělesných dovednostech

Stadium	Psychosociální krize	Příznivé vyřešení
5. Adolescence	Identita versus zmatek	Celistvá představa o sobě jako jedinečné osobnosti
6. Mladší dospělost	Intimita versus izolace	Schopnost vytvářet blízké a trvalé vztahy
7. Střední dospělost	Generativita versus zaujetí sebou samým	Zájem o rodinu, společnost a budoucí generace
8. Pozdní věk	Integrita versus zoufalství	Pocit naplnění a uspokojení, vlastním životem

Poruchy osobnosti (I)

- Poruchy osobnosti **zahrnují narušení všech psychických funkcí** – vnímání, myšlení, citové vzrušivosti, chování a zasahují do mezilidských vztahů daného člověka.
- Porucha osobnosti patří mezi **chorobné stavy, které se přímo neoznačují jako duševní nemoc**. Projevují se zvláštnostmi chování spojenými s **maladaptivním chováním**.
- Lidé s poruchou osobnosti nemají dostatečný na nepřiměřenost vlastního chování, názorů a postojů.
- **Neurózy** vznikají na podkladě vrozených dispozic a vlivů vnějšího prostředí

Poruchy osobnosti (II)

Psychózy

- Závažná porucha osobnosti, chybí vědomí nemoci, špatné sebehodnocení, střídání nálad.

Schizofrenie

- Myšlenkový svět postižených nám není srozumitelný, neoddělují realitu od halucinací, narušení vnímání a myšlení.

Poruchy osobnosti (III)

Autismus

- Vrozená porucha citového kontaktu. Mají vlastní svět. Odmítají kontakt a pohled z očí do očí.

Maniodepresivní psychóza

- Charakteristické střídání nálad, které narušuje jednání a uvažování.
- Mánie – aktivita, veselí
- Deprese – smutný, skleslý

Poruchy inteligence

- Jsou trvale narušeny poznávací a rozumové schopnosti. Mohou být vrozené a získané.
- Mentální retardace
- Demence

Osobnost a přehled jejích složek

tělesné vlastnosti

psychické procesy

psychické stavy

dílčí psychické předpoklady

vědomosti, dovednosti,

návyky, zájmy, postoje

psychické vlastnosti

schopnosti, rysy, temperament,

upevněné motivy a charakter

zařazení se do společnosti

úkoly a vztahy jedince v rodině

a v dalších skupinách

všechny složky osobnosti

- jsou spojeny a působí navzájem (celek osobnosti),
- odlišují jedince od ostatních lidí (individuální a typologické rozdíly),
- jsou formovány biologickými i společenskými vlivy (jednota biologického i sociálního),
- projevují se a vyvíjejí se v činnostech

Otázky k tématu

Co je to osobnost?

Jaký člověk vlastně jsem?

Připadám si rozpolcený, jaký jsem skutečně?

*Jsem stejným člověkem, jakým jsem byl/a před
dvěma (čtyřmi) lety?*

Jak působíme na první dojem?

Jsem jiný než druzí, nebo jsem jako oni?

*Jsem jedinečný a nenahraditelný, nebo si to
jen namlouvám?*

DĚKUJI ZA POZORNOST !

Zdroje:

- Atkinsonová, R. Atkinson, R. Smith, E. Bem, D. Nolen-Hoeksema, S. *Psychologie*, Praha: 1995. 863 s. ISBN 80-85605-35-X.
- Burton, G., Jiráček, J. *Úvod do studia médií*, Brno: 2001.
- Čechová, V. Rozsypalová, M. *Obecná psychologie pro SZŠ*. 1. vyd. IDVPZP. Brno: 2001. 105 s. ISBN 80-7013-343-0.
- Jandourek, J. *Sociologický slovník*. Praha: 2001. 286 s. ISBN 80-7178-535-0.

Zdroje:

- Pickering, M. *Stereotyping: The Politics of Representation*, New York: 2001.
- Říčan, P. *Psychologie*. 1. vyd. Praha: 2005. ISBN 80-7178-923-2.
- Šil P. Karolová, J. *Já člověk*. 2. vyd. Olomouc: 2004. ISBN 80-7182-175-6.
- Univerzita Karlova. *Velký sociologický slovník*. I, A-O. 1. vyd. Praha: 1996. 747 s. ISBN 80-7184-164-1.

Zdroje:

- obr. č. 1 – Adamcová, Zuzana. [cit. 2013-09-25]. Soubor dostupný jako Public Domain na WWW: <http://klidvpohybu.cz/img/obrazek1.jpg>